Trashëgimia gjuhësore shqipe në diasporë: Sfidat, mundësitë dhe roli i brezit të ri

Rast studimor: Përdorimi i Gjuhës Shqipe në Familjet Shqiptare në Genova

SADIONA ABAZAJ

Dhjetor 2025

Mësuese e kualifikuar në Shqipëri, Finlandë dhe Itali. Drejtuese e një shkolle ndërkombëtare në Helsinki,Finlandë prej vitit 2019.

Kam mbi 15 vite përvojë në arsim dhe një pasion të veçantë për mësimdhënien ndërkulturore.

Kam përfunduar studimet Bachelor në Universitetin e Tiranës në *Studime Britanike dhe Amerikane (2007-2010)*; një Master Shkencor në *Gjuhë, Komunikim Ndërkulturor dhe Turistik* në UT (2010-2012); një Master në *Mësimdhënien e Gjuhës Angleze* në UAMD (2014-2016); si dhe një Master në *Menaxhimin e Institucioneve Arsimore* në UAMD (2019-2021).

Gjithashtu, kam kryer studimet njëvjeçare *pedagogjike* post-master në Universitetin Haaga-Helia, Helsinki, Finlandë (2018-2019).

Në këtë prezantim synoj të theksoj rëndësinë e ruajtjes së gjuhës shqipe dhe mënyrat sesi mund të zhvillojmë gjuhën dhe kulturën shqiptare tek brezi i ri në diasporë.

Sadiona Abazaj

PËRMBAJTJA

- Konteksti i diasporës shqiptare
- Rëndësia kognitive e dygjuhësisë
- Rëndësia emocionale e gjuhës shqipe
- Sfidat në ruajtjen e gjuhës në diasporë
- Roli i familjes
- Roli i shkollës dhe institucioneve
- Teknologjia në shërbim të gjuhës shqipe
- Modele suksesi në diasporë
- A e dini se...?
- Rast Studimor : Genova / Përfundime
- Rekomandime praktike

RËNDËSIA E GJUHËS

- Gjuha lidh brezat (Fishman, 1991)
- Ruan kujtesën kulturore (Skutnabb-Kangas, 2000)
- Ndërton përkatësi dhe identitet (Kouritzin, 1999)
- Forcon vetëvlerësimin te fëmijët emigrantë (Guardado, 2008)

“Një komunitet jeton sa jeton gjuha e tij.”

RËNDËSIA EMOCIONALE E SHQIPES

- **Ndërton identitet emocional (Kouritzin, 1999)**
- **Forcon lidhjet familjare (Guardado, 2008)**
- **Formon ndjesi përkatësie**
- **Ndikon në vetëvlerësim dhe integrim**

“Gjuha e nënës është gjuha e zemrës.”

KONTEKSTI I DIASPORËS SHQIPTARE (2025)

- Popullsia e Shqipërisë (live): **2,763,915** (Worldometer, 2025)
- Popullsia totale shqiptare në botë: **~8.5 milionë**
- Diaspora më e madhe: **Itali, Greqi, Turqi, Gjermani, SHBA, Kanada**
- Popullsia etnike më e madhe jashtë vendit: **Kosova**
- Komunitete shqiptare: Serbi, MV, Mali i Zi, Rumani, Kroaci, Ukrainë, Turqi, Bosnje
- **Arbëreshët** në Itali: 500+ vjet histori

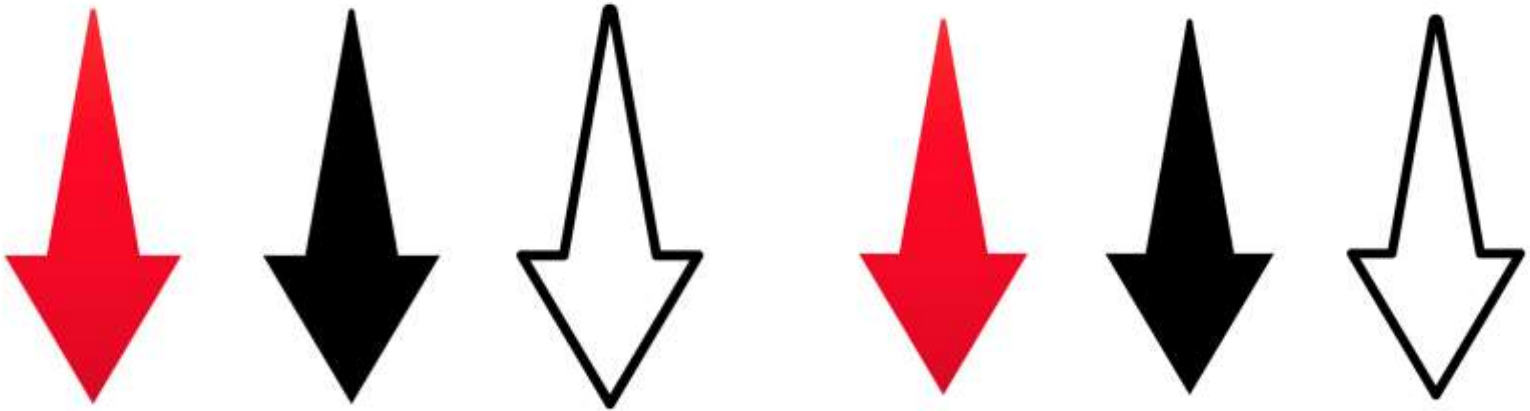
"30.7% e shqiptarëve të lindur në Shqipëri jetojnë jashtë vendit." – Forbes Index

RËNDËSIA KOGNITIVE E DYGJUHËSISË

- **Përmirëson funksionet ekzekutive (Bialystok, 2017)**
- **Rrit fleksibilitetin mendor (Marian & Shook, 2012)**
- **Forcon zgjidhjen e problemeve (Cummins, 2001)**
- **Lidhet me arritje akademike më të larta**

“Dygjuhësia është vitaminë për trurin.”

SFIDAT NË DIASPORË

Dominimi i gjuhës së vendit pritës

Humbja e gjuhës brenda 2–3 brezash (Spolsky, 2009)

Integrim i shpejtë shoqëror

Mungesë ekspozimi ditor

Mungesë strukture mësimore

Preferenca personale

ROLI I FAMILJES

- 96% e fëmijëve e mësojnë gjuhën kur prindërit flasin konsistent (De Houwer, 2007)
- Rutina e leximi rrit fjalorin
- Rituale gjuhësore ndërtojnë identitet (Schecter & Bayley, 2002)
- Media në shqip forcon ekspozimin

“Familja është shkolla e parë e gjuhës.”

ROLI I SHKOLLES

- Rreth 400 shkolla dhe klasa të gjuhës shqipe në botë (Ministria e Arsimit, 2025)
- Mbi 27 000 tekste të shpërndara në diasporë nga QBD
- Mësimi i gjuhës së nënës rrit suksesin akademik (UNESCO, 2016)
- Shkollat e diasporës forcojnë identitetin (Extra & Yağmur, 2012)

MODELE SUKSESI NË DIASPORË

- Zvicër: 72% e fëmijëve ruajnë gjuhën (Lüdi, 2013)
- Gjermani, Itali, Greqi etj: shkolla fundjave aktive
- Vendet nordike: Mësimi i integruar në kurrikulën kombëtare
- SHBA: qendra komunitare dhe organizata kulturore
- Arbëreshët: shembull i ruajtjes 550 vjecare

``Rrjetet e forta komunitare mbajnë gjuhët gjallë``.

TEKNOLOGJIA NË SHËRBIM TË SHQIPES

On Albanian

LearnAlbanian

mëso!shqip

1. **mëso!shqip: 700+ mësime**
2. **Po krijohet një aplikacion global i mësimit të shqipes (deklaratë zyrtare 2025)**
3. **Platforma shumëgjuhëshe**
4. **OnAlbanian-Platforme e njejte me DuoLingo**

udemy uTalk LingoHut Ling Pimsleur UCL

A E DINI SE...? (KURIOZITETE)

1.Fjalët pa etimologji

-Shqipja ka rreth 200 fjalë që nuk shpjegohen dot nga gjuhësia moderne.
-Nuk lidhen me latinishten, greqishten, sllavishten apo gjuhët e tjera indo-evropiane.
-Besohet se janë mbetje të ilirishtes së vjetër.

Psh: bukë, dhelpër, shqipe, vajzë, burrë, nuse, motër, gjarpër, shqip, zog, baltë, mjaltë, shelq, shteg, flakë, thikë, shpatë, mal, shpellë, ujk

-Fosile gjuhësore. Ato dëshmojnë se shqipja mbart shtresa që vijnë nga një botë e lashtë për të cilën dihet shumë pak. Janë pasuri unike që gjuhët e tjera i kanë humbur.

A E DINI SE...? (KURIOZITETE)

2. Pasuria dialektore e shqipes

Dialektet kanë mbi **40 forma** të fjalës “dua”:

dua, do, desha, doja, kam dashur, do të dua, kam për të dashur, due, t’due, ta due, t’du, t’kam dashtë, t’du fort, t’du shum, due me t’dashtë, po t’due, ka me t’dashtë, kisha me t’dashtë, do t’dashta, ta du’, un t’due, t’don, t’ka dashtë, ta kam dashtë, kam me t’pasë dashtë, du’, po du, kom qef, po t’du’, duhna me t’dashtë, du met pa, t’du bre, du qashtu, t’du more, duja, dashta, dojshe, të dojsha, t’kisha dashtë, të dua more zemër, të dua shumë o shpirt, desha të të dua, të doja po s’guxoja, të dua moj çikë, kam me të dashur, do të të dua prapë, ta duj, ta dëshiroj, ti dua forti, kam dashtur, dëshiroj të të dua.

Asnjë gjuhë tjetër evropiane nuk ka kaq shumë variacione për një folje të vetme. Kjo tregon pasurinë emocionale dhe poetike të shqipes.

A E DINI SE...? (KURIOZITETE)

80 mënyra për të thënë “PO” dhe “JO”

po, po pra, po mor, po more, po bre, po de, po ore, po ç’a thua, po normal, po patjetër, po shumë mirë, po sigurisht, po si jo, po gjëmo, po hë, po hë pra, po tashi, po mo, po në rregull, po mirë, po tamam, po bre qysh, po qysh jo, po veç, po vallaj, po ama, po fort, po prit, po pak, po shyqyr, po ashtu, po ç’ka, po domethënë po, po e po, po po po, po absolutisht, po po qysh, po vallahi, po merremi vesh, po edhe si të duash, po e di, po tani, po oj, po moj, po mi, po për Zotin po, po me qejf, po me gjithë mend, po boll mirë, po ha pra, po po pra hajt, po hajd pra, po hyj, po dakord, po me shpirt, po me gas, po me gaz zemre, po pa dyshim, po me gjithë zemër, po normal që po, po e po dhe një herë, po bre zoti të rujt, po mirë e ke, po tamam-tamam, po o burra, po o gra, po jepi pra, po prapë po, po se po, po me gjithë mend o njeri, po po po shyqyr.

Kjo tregon diversitetin e jashtëzakonshëm të dialekteve shqiptare dhe gjallërinë e kulturës sonë.

``*Dialektet jane pasuria e shqiptarit``*

Rast Studimor: Përdorimi i Gjuhës Shqipe në Familjet Shqiptare (në funksion të hapjes së shkollës së parë shqipe në Genova)

AlbaLingua
Genova

Qëllimi i Studimit:

Të vlerësohet përdorimi i gjuhës shqipe në familje.

Të identifikohet niveli i kompetencave gjuhësore të fëmijëve të komunitetit shqiptar.

Të vlerësohet nevoja për hapjen e shkollës së parë shqipe në Genova.

Metodologjia:

Studimi përfshiu **mbi 90 familje shqiptare** që jetojnë aktualisht në Genova.

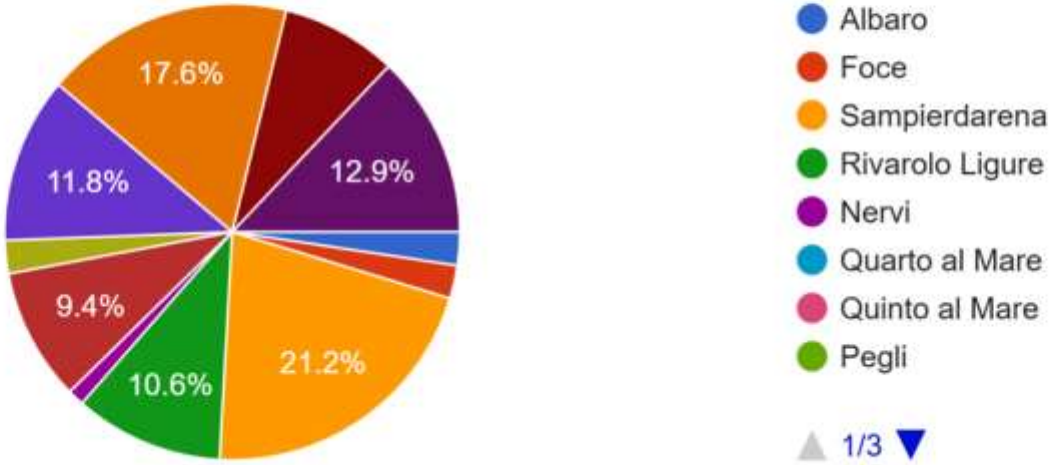
Të gjithë pjesëmarrësit kishin **të paktën një fëmijë.**

Pjesëmarrësit u përzgjodhën me metodën **vullnetare (convenience sampling)** përmes rrjeteve sociale dhe kontakteve të komunitetit shqiptar.

Pyetësori ishte i disponueshëm në **gjuha shqipe dhe italisht**, për të siguruar saktësi dhe lehtësi përdorimi.

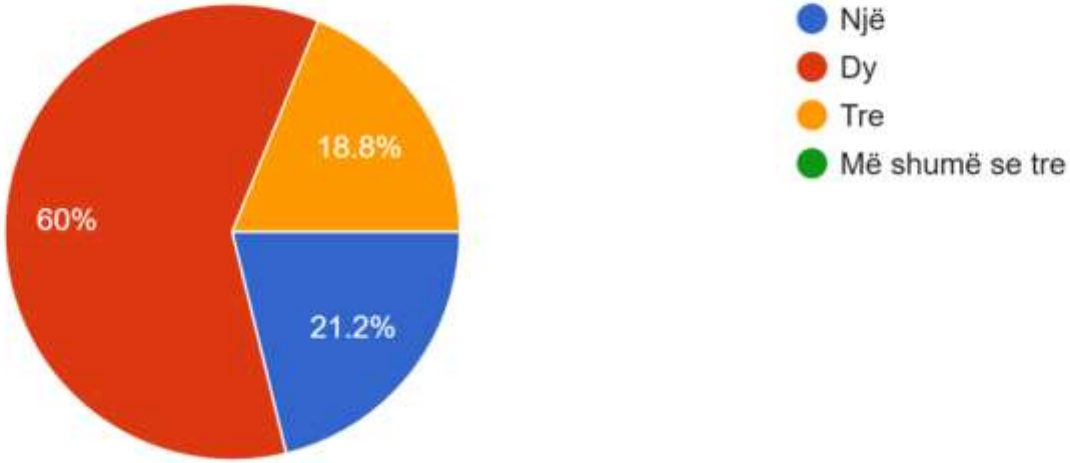
1. Në cilën lagje të Genovës jetoni? / In quale quartiere di Genova abitate?

85 responses

2.Sa fëmijë keni? / Quanti figli avete?

85 responses

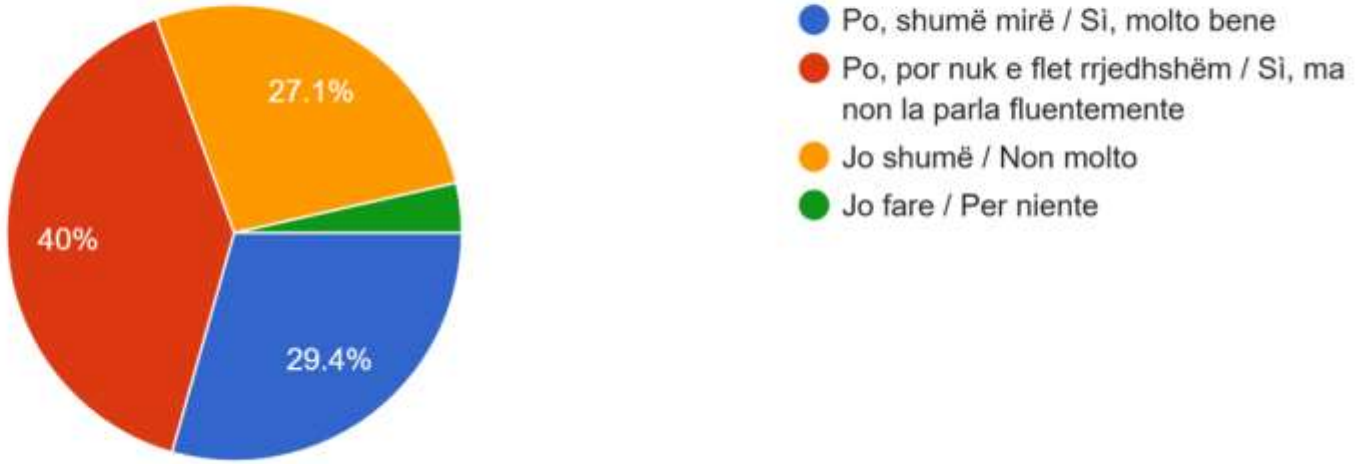
3. Cila është gjuha që përdorni më shpesh në shtëpi? / Qual è la lingua che usate più spesso a casa?

85 responses

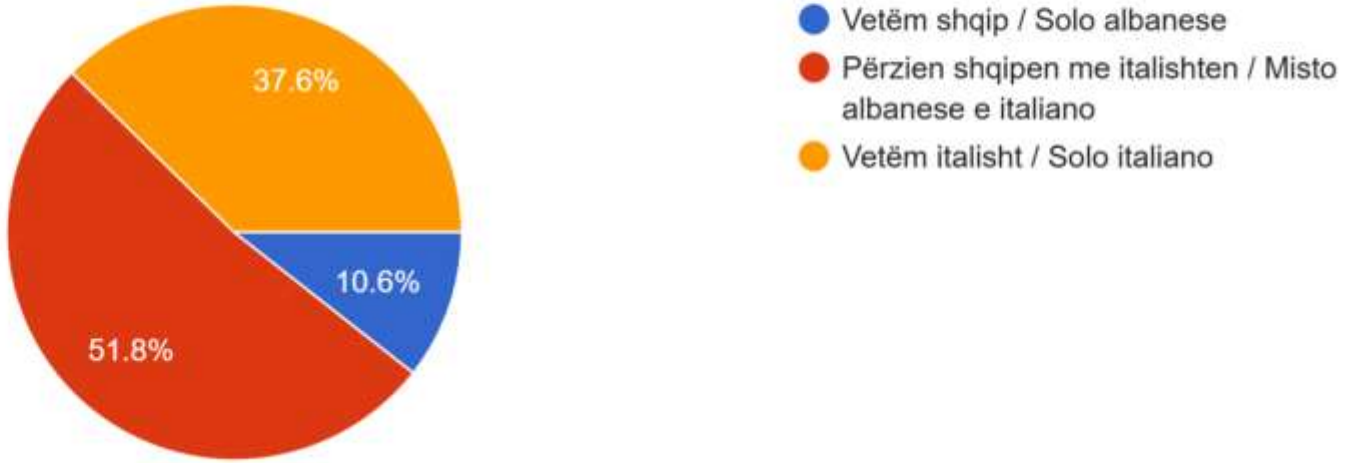
4. A e kupton fëmija juaj gjuhën shqipe? / Vostro figlio capisce la lingua albanese?

85 responses

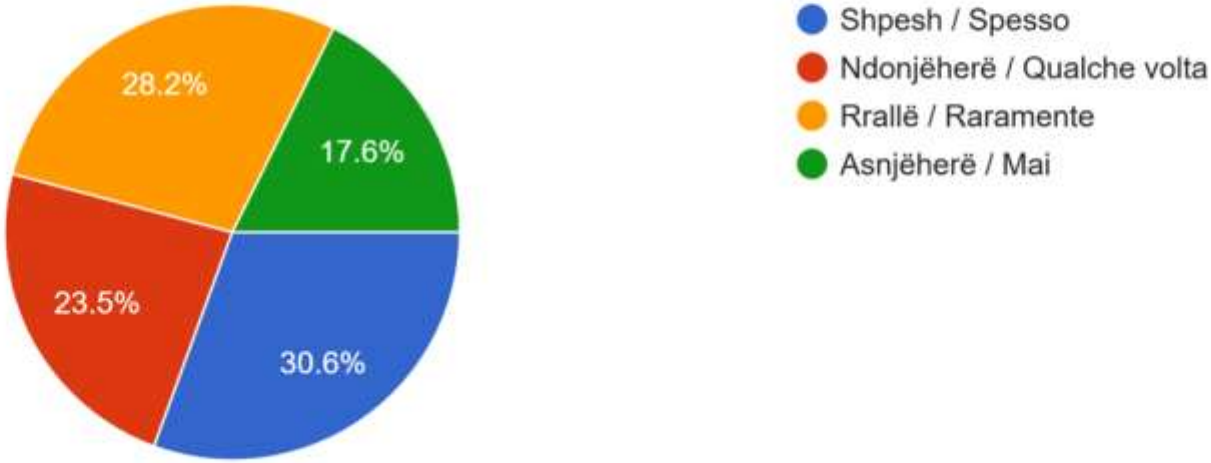
5. A flet fëmija juaj shqip me prindërit apo vetëm italisht? / Vostro figlio parla albanese con voi o solo italiano?

85 responses

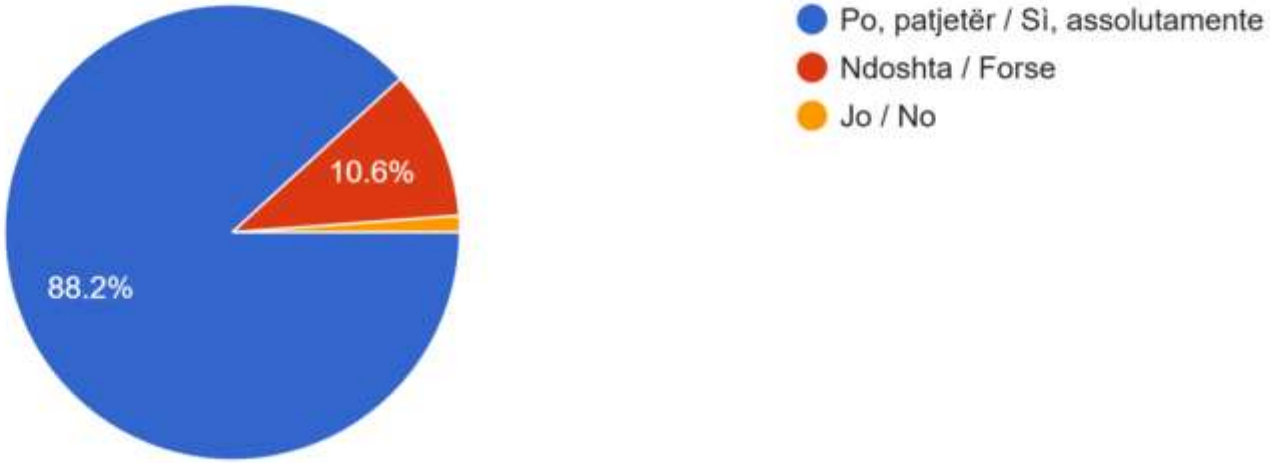
6. Sa shpesh përdorni shqipen për të treguar përralla, këngë apo për të lexuar libra me fëmijën? / Quanto spesso usate l'albanese per raccontare storie, canzoni o leggere libri con vostro figlio?

85 responses

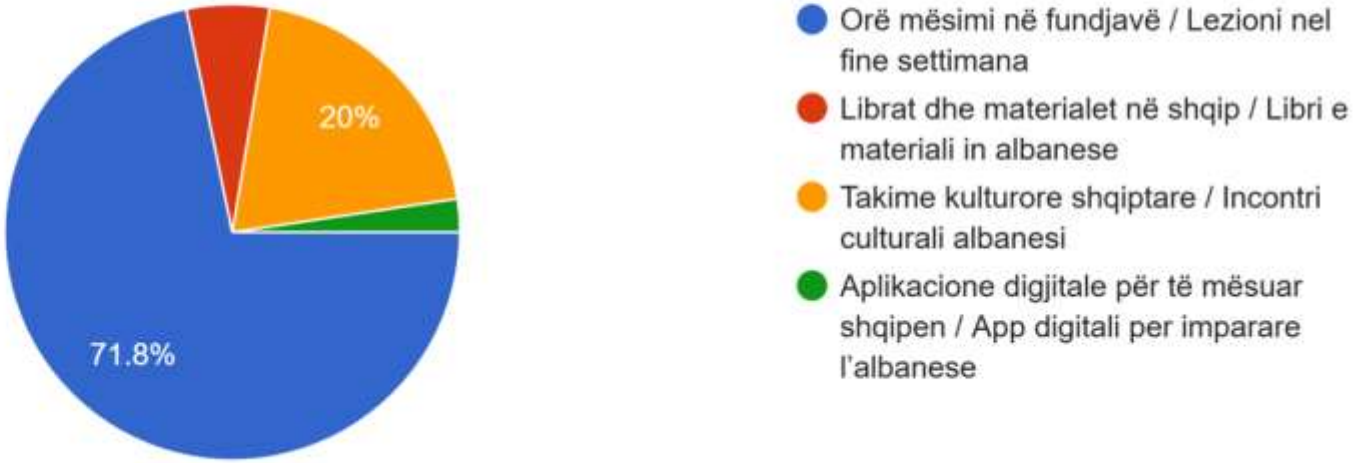
7. A do të donit që fëmija juaj të mësonte të lexonte dhe të shkruante në shqip në një shkollë shqipe? / Vorreste che vostro figlio imparasse a leggere e scrivere in albanese in una scuola albanese?

85 responses

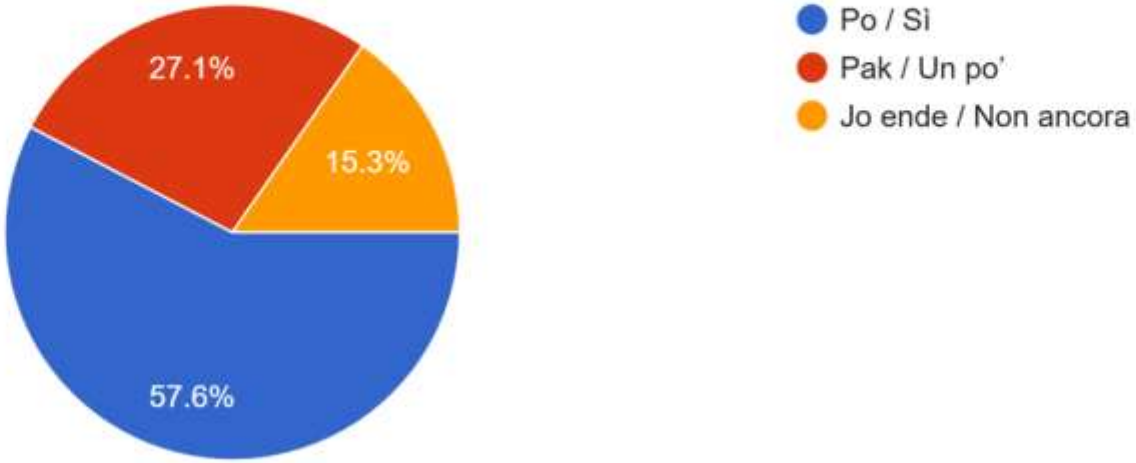
8. Çfarë mendoni se do ta ndihmonte më shumë fëmijën për të mësuar shqipen? / Cosa aiuterebbe di più vostro figlio a imparare l'albanese?

85 responses

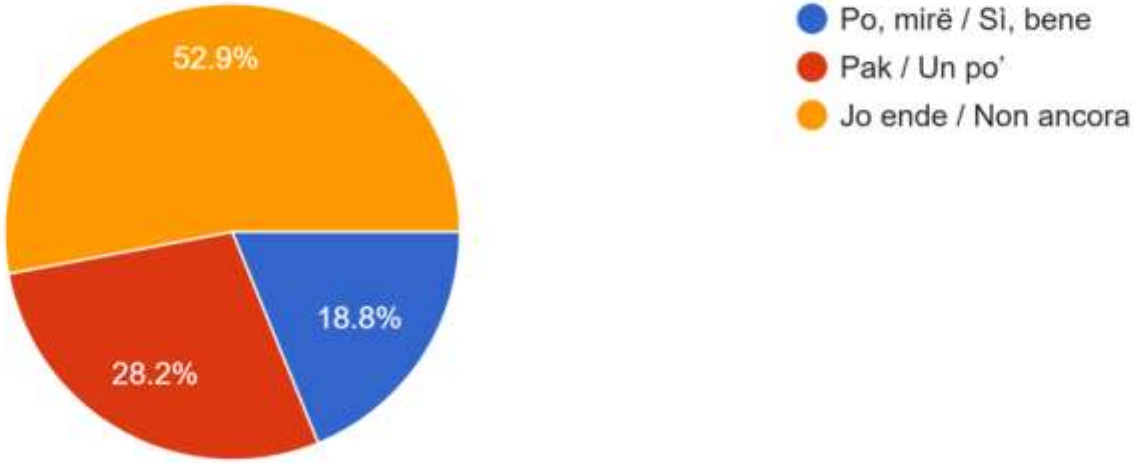
9. A ka interes fëmija për gjuhën shqipe? / Il bambino/a parla albanese?

85 responses

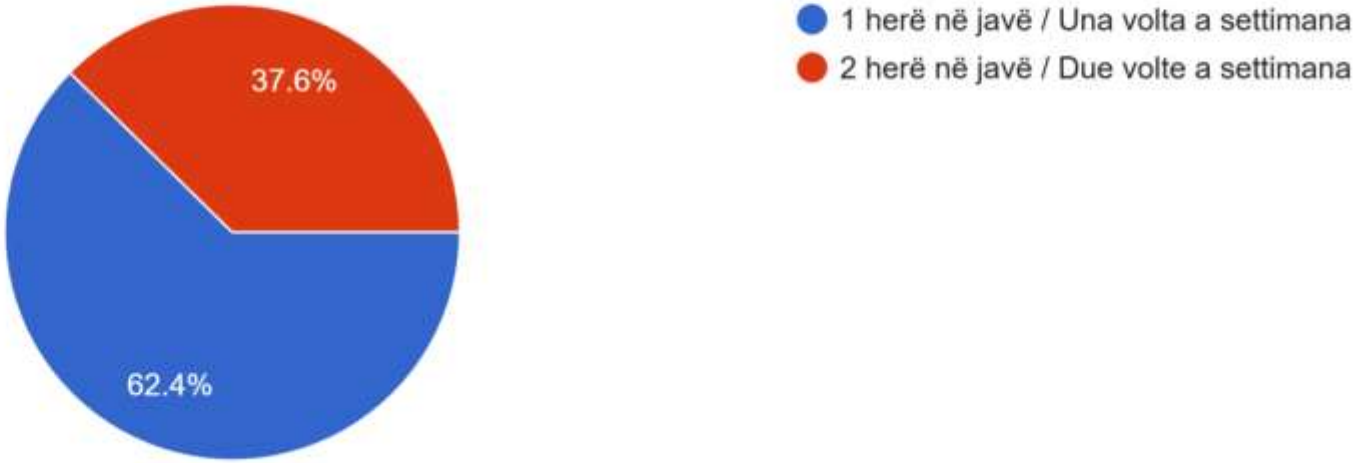
10. A di fëmija të lexojë ose të shkruajë në shqip? / Sa leggere o scrivere in albanese?

85 responses

11. Sa herë në javë do të dëshironit të zhvilloheshin mësimet? / Quante volte alla settimana vorreste che si tengano le lezioni?

85 responses

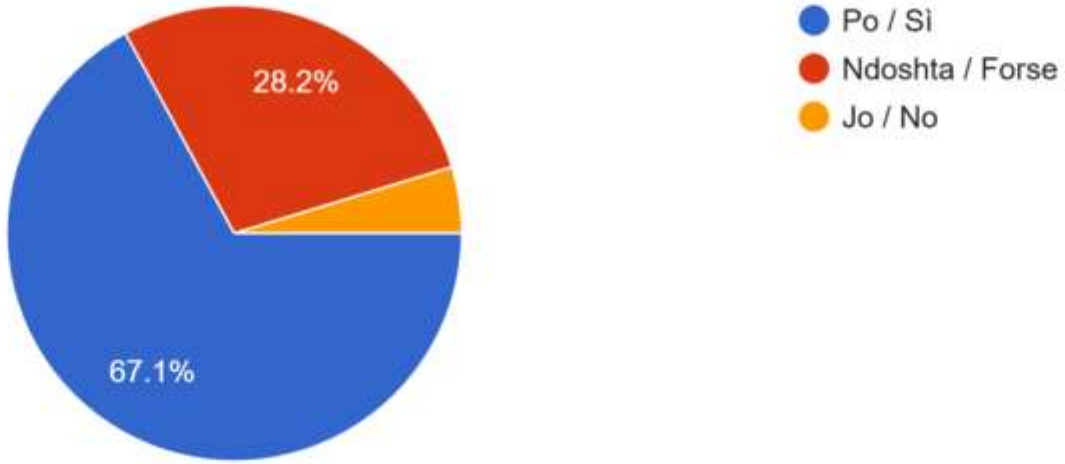
12. Cila ditë e fundjavës ju përshtatet më shumë? / Quale giorno del weekend preferite?

85 responses

13. A do të kishit dëshirë të përfshiheni si prindër në aktivitete kulturore të shkollës? / Vi piacerebbe partecipare come genitori alle attività culturali della scuola?

85 responses

14. Si do të preferonit që fëmija të ndiqte mësimin / Come preferireste che vostro figlio seguisse le lezioni?

85 responses

Përfundime

- **Përdorimi i gjuhës shqipe në familje është i fortë, por jo i mjaftueshëm** pa mbështetje institucionale.
- Familjet shqiptare në Genova **tregojnë interes të madh** për ruajtjen e identitetit kulturor dhe gjuhësor.
- Hapja e shkollës së parë shqipe në Genova vjen si **përgjigje direkte ndaj nevojave të shprehura nga komuniteti** dhe mbështetet nga të dhënat e studimit.

Analiza

Të dhënat tregojnë se ekziston:

- **Nevojë e lartë reale** për mësim plotësues të gjuhës shqipe.
- **Interes i qëndrueshëm i komunitetit** për krijimin dhe pjesëmarrjen.
- **Mungesë e infrastrukturës ekzistuese**, çka e bën hapjen e shkollës së parë shqipe një hap të domosdoshëm dhe të mirëpritur.

Studimi e përforcon idenë se **shkolla e parë shqipe në Genova nuk është vetëm një iniciativë kulturore**, por një nevojë e prekshme e komunitetit.

Rekomandime

- Flisni shqip çdo ditë
- Lexoni çdo natë libra shqip për fëmijet tuaj
- Përdorni media në shqip
- Krijoni komunitet
- Dërgojini fëmijët në shkolla shqipe
- Dërgojini fëmijët në aktivitete kulturore

Faleminderit!

REFERENCAT

-Bialystok, E. (2017). *The bilingual adaptation: How minds accommodate experience.* Psychological Bulletin, 143(3), 233–262.
-Cummins, J. (2001). *Bilingual children's mother tongue: Why is it important for education?* Sprogforum, 7(19), 15–20.
-Marian, V., & Shook, A. (2012). *The cognitive benefits of being bilingual.* Cerebrum, 2012.
-Kouritzin, S. (1999). *Face[t]s of First Language Loss.* Routledge.
-Fishman, J. A. (1991). *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations.* Multilingual Matters.
-Spolsky, B. (2009). *Language management.* Cambridge University Press.
-Skutnabb-Kangas, T. (2000). *Linguistic genocide in education–or worldwide diversity and human rights?* Lawrence Erlbaum Associates.

REFERENCAT

-De Houwer, A. (2007). *Parental language input patterns and children's bilingual use.* Applied Psycholinguistics, 28(3), 411–424.
Schecter, S. R., & Bayley, R. (2002). *Language as cultural practice.* Routledge.
-Lüdi, G. (2013). *Multilingualism in Switzerland: A case study of heritage language maintenance.* Swiss Journal of Applied Linguistics.
-Reinders, H. (2010). *Technology and language learning: Trends and issues.* Language Learning & Technology, 14(2), 1–3.

-UNESCO. (2016). *If you don't understand, how can you learn?* UNESCO Policy Paper 24.
-World Bank. (2024). *Albania Migration and Development Brief.* World Bank Publications.
-Worldometer. (2025). *Albania population (live).* Retrieved from https://www.worldometers.info